FLORINA-MARIA BĂCILĂ
West University of Timişoara

THE LEXICAL FAMILY OF THE NOUN "FARMEC" IN TRAIAN DORZ'S POETRY

Abstract: The current paper's objective is to consider the stylistic values of terms belonging to the semantic field of the noun ***farmec****, highlighting their role in creating the lyrical frame of Traian Dorz – a contemporary Romanian poet, unfortunately a less studied one (in 2014 there is the celebration of 100 years from his birth), author of thousands of poems with mystical approach and of many volumes with memoirs and religious meditation. We will have in view the fact that some lexemes like* ***farmec****,* ***a fermeca****,* ***fermecat*** *trigger (often, paradoxically, given the fact that we talk about mystical-religious poems) mostly positive connotations (used in surprising lexical combinations), illustrated through the means of other words like* ***a vrăji****,* ***a încânta****,* ***a răpi*** *and their derivatives. Moreover, in several situations, in the structure of the same poem, the above-mentioned terms are use alternatively; thus being created authentic contextual equivalencies between these and others that have figurative meanings. Beyond the simple usage of certain meanings – more or less known – the presence of such terms in Traian Dorz's lyric emphasizes the author's artistic belief, his vision of life and Divinity, of the unique relation between man and Creator – idea which represents the pillar of the entire lyrical message of the Romanian poet.*

Keywords: derivation, Lexicology, Semantics, Stylistics, Mystical-Religious Poetry.

Aşa cum au arătat cercetători avizaţi, una dintre căile importante de pătrundere în textul literar o constituie nivelul semantic, grefat însă, în mod evident, pe o structură sintactică al cărei studiu merită a fi coroborat cu abordarea lexicului unui scriitor. Demersul devine cu atât mai necesar (şi semnificativ) atunci când valorile semantice ale cuvintelor vin să jaloneze crezul artistic al autorului, contribuind la construcţia textuală a artelor poetice, adesea menite să reflecte dramatismul traseului său existenţial.

Pe atari coordonate se înscrie şi lirica lui Traian Dorz, un autor român contemporan a cărui experienţă de viaţă se confundă aproape total cu cea de natură poetică. Într-adevăr, ne aflăm în faţa unei poezii cutremurătoare despre trăirea întru înalt, întru spiritualitate, aparţinând unui scriitor ce are deplina conştiinţă a acestei dimensiuni prin intermediul căreia, după cum se ştie, marile spirite ale umanităţii au reuşit să se salveze întotdeauna, supravieţuind, în ciuda condiţiilor vitrege impuse de regimurile totalitare, prin revelaţia unor modalităţi specifice de a transfigura durerea şi de a dobândi libertatea în spaţiul carceral: *credinţa* mijlocită de *rugăciunea* practicată şi *creaţia*[1].

Traian Dorz nu a scris poezie de dragul poeziei sau literatură fără sens; în consecinţă, nici nu a căutat să epateze prin limbaj, nu a urmărit spectaculozitatea lingvistică sau culoarea care să estompeze mesajul religios, ci a vizat un scop anume: împlinirea marii misiuni la care s-a simţit chemat. De altfel, el însuşi afirmă, într-una dintre artele sale poetice, că viaţa lui, în

[1] Pentru această idee, vezi Emanuela Ilie, ***„Dă-ne, Doamne, mântuirea / pentru jertfa ce-am adus...". Poezia-rugăciune*** *în spaţiul închisorilor comuniste*, în Alexandru Gafton, Sorin Guia, Ioan Milică (editori), *Text şi discurs religios*, nr. 2 / 2010. *Lucrările Conferinţei Naţionale* ***Text şi discurs religios****, ediţia a II-a, Iaşi, 13-14 noiembrie 2009*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2010, p. 417-418 *passim*; Ioana Cistelecan, *Poezia carcerală*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2000, p. 21-27 *passim*.

BDD-A21771 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 11:04:02 UTC)

tot ce a însemnat pe pământ, s-a suprapus misiunii care i-a fost încredinţată şi s-a definit exclusiv în această manieră: „Eu n-am fost un trup pe lume, / nici un chip cum se părea, / nici o carte, nici un nume / – am fost *misiunea* mea. // N-am fost scrisul sau cuvântul, / n-am fost viaţa mea, ci-n ea, / steagul, sabia şi cântul; / – am fost *misiunea* mea. // Cât am ars luptând, trăind-o, / dăruit şi-aprins în ea, / mi-am plătit-o înălţând-o / şi-am fost *misiunea* mea.”[2] (CL 98, *Eu n-am fost un trup*[3]). Mai mult, în ceea ce-i priveşte pe toţi creatorii de opere artistice, autorul precizează, în repetate rânduri, următoarele: „[...] sunt patru condiţii care se cer neapărat unui creator, fie că creează o melodie, fie că creează o poezie, o idee, un eseu, un gând, un tablou frumos pentru Dumnezeu. Aceste patru condiţii (sau chiar cinci) sunt: a munci cel mai mult, a te ruga cel mai mult, a iubi cel mai mult, a suferi cel mai mult şi a plânge cel mai mult.

Nu există ceva nemuritor şi de valoare care să nu fi ieşit din aceste cinci sau patru condiţii. Iar cine a vrut să creeze într-adevăr ceva viu şi vrednic de Dumnezeu, acela a trebuit să treacă prin aceste patru cerneri grele şi dureroase, dar fericite şi binecuvântate”[4]. „Fără acestea, literele nu strălucesc, corzile nu vibrează, lacrimile nu răsar...”[5]. În rest, nu se poate vorbi despre referiri explicite (în volumele de memorii sau de meditaţii) la forma poeziei sale ori la direcţia ei estetică, ce se conturează, în bună măsură, chiar prin intermediul versurilor, alcătuind (discursiv, nu încifrat) o adevărată artă a iubirii pentru Dumnezeu.

Lirica dorziană poate fi definită, aşadar, ca artă poetică profundă a unui spirit aflat în căutarea absolutului religios, „orbit” de lumina Divinităţii (pe care şi-a dorit-o încontinuu), captivat plenar de puterea Sa. Poate de aceea Traian Dorz nu este deloc exploziv în limbaj – şi aceasta, în strânsă legătură cu atitudinea de umilinţă asumată conştient, în integralitatea ei, de simplitate înaltă, de prosternare în faţa Creatorului, cu convingerea fermă că, singură, întoarcerea la sacru şi la credinţă reprezintă soluţia izbăvitoare. Oarecum în contradicţie cu preceptele modernităţii, creaţia lui proclamă, într-o manieră extrem de explicită, adâncirea trăirii spirituale, fapt ce merită a fi pus în lumină, întrucât constituie un veritabil punct de reper pentru felul cum autorul a gândit, în principiu, modul de construcţie textuală.

Demersul de faţă nu are drept obiectiv o analiză care să vizeze valorizarea liricii dorziene în contextul general al literaturii secolului trecut. Ne propunem, în continuare, să relevăm faptul că, la nivelul întregii opere, pot fi identificaţi anumiţi termeni care se impun, la o lectură atentă, printr-o repetitivitate emblematică, fundamentali pentru acest tip de artă poetică, relevanţi nu numai statistic, ca frecvenţă, ci şi prin aportul lor la conturarea unor sfere semantice. Din acest motiv, ne vom opri, în cele ce urmează, asupra unei familii de cuvinte, urmărind configurarea lor, valorile pe care le dezvoltă asemenea lexeme nu atât în sine, cât la nivelul textului (în relaţie cu celelalte elemente integrate în structurile sintactice) şi, implicit, cristalizarea lui în jurul acestor „mărci”, care, prin manifestările lor concrete în spaţiul poeziei mistico-religioase, adâncesc (şi întregesc) relieful creaţiei artistice.

*

[2] Sublinierile din acest text îi aparţin autorului; cf. şi următorul fragment dintr-o altă artă poetică ce demonstrează, o dată în plus, caracterul militant al liricii lui Traian Dorz, în ansamblul ei: „Eu n-am vrut să scriu versuri, poeme şi cântări / ce gâdilă urechea şi inima o-nmoaie, / ci-am vrut să rup zăvoare, am vrut să sparg cărări / spre cer şi libertate, din iad şi din noroaie.” (CL 6, *Cântări luptătoare*).

[3] Spre a nu îngreuna parcurgerea notelor de subsol, am optat, în studiul de faţă, pentru notarea, în text, a trimiterilor (cu abrevieri) la volumele (aparţinând lui Traian Dorz) din care au fost selectate secvenţele lirice, urmate de numărul paginii (paginilor) la care se află fragmentul respectiv şi de titlul poeziei. Sublinierile din versurile citate (exceptându-le pe cele cu caractere cursive) ne aparţin.

[4] Traian Dorz, *Cuvinte la Sărbătorile Literare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2012, p. 117-118; vezi aceeaşi idee în idem, *ibidem*, p. 131 şi p. 405; idem, *Istoria unei jertfe*, vol. IV. *Pârga*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2002, p. 278.

[5] Idem, *Hristos – mărturia mea*, p. 19.

BDD-A21771 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 11:04:02 UTC)

Astfel, substantivul *farmec* (< lat. *pharmacum*) apare, în versurile lui Traian Dorz, nu cu înţelesul ‘acţiunea de a vrăji şi rezultatul ei’, specific basmelor şi superstiţiilor, ci semnificaţiile sale se coagulează pe două direcţii, ambele conotate pozitiv[6]. În primul rând, este vorba despre ‘ansamblu de calităţi (frumuseţe, graţie, armonie etc.) care încântă, atrage, captivează pe cineva, care produce admiraţie, atracţie, încântare’ (cu referire la frumuseţea lumii văzute, creată de Dumnezeu într-un chip unic): „Ce **farmec** minunat şi tainic / e în al razei cald îndemn, / ce-nvie şi arată lumii / al păcii şi iubirii semn! // În tot ce e frumos – şi-n toate / e-un **farmec** minunat şi sfânt, / ce-n inimă, privind, coboară / puternic raiul pe pământ. // Dar parcă toate de pe lume / şi poate că şi-n Cer, la fel, / au numai câte-un singur **farmec** / sau har... şi-n veci rămân cu el, // Pe când Tu, al Iubirii Soare, / Tu, al Cântării dulce Foc, / Tu, Dorul dorurilor mele, / le-ai veşnic toate la un loc!” (CCm 64, *Stăpânul ascultării mele*). De remarcat, în fragmentul citat, determinările atributive multiple ale substantivului menţionat (exprimate prin adjectivele – cvasisinonime – *minunat*, *tainic*, *sfânt*), care vin să complinească sensul regentului, precum şi explicitarea de tip apozitiv a acestuia (marcată prin *sau*) cu ajutorul termenului *har*, echivalent semantic[7]. De altfel, asocieri ale unor sinonime contextuale ale lui *farmec* (*alipire*, *minunăţie*), unele – chiar din aceleaşi familii lexicale cu adjectivele de mai sus, trimit – prin integrarea lor în construcţii binare bazate pe raportul de coordonare copulativă (de tip asociativ), redată prin conjuncţia *şi* – la numirea Divinităţii (definită prin frumuseţe desăvârşită, armonie deplină şi contopire cu dragostea nemuritoare), la lucrarea suprafirească a lui Dumnezeu în viaţa celor credincioşi în cele mai nebănuite moduri: „Numele Tău Preafericit / e **farmec** şi-alipire, / unire de nedespărţit / cu Veşnica Iubire” (CCm 198, *Numele Tău*); „Nemuritoare slavă Ţie, / cât vom putea mai nalt purta, / căci tot ce-avem minunăţie / şi **farmec** ni-e Prezenţa Ta.” (CNem 123, *Nemuritoare slavă Ţie*).

Acelaşi substantiv este inclus, alteori, în grupuri nominale care conturează şi ele, metaforic, caracterul Său absolut: „Dulcea Lui Înfăţişare / este-ntreagă **farmec** sfânt, / mii de primăveri vin parcă / toate-odată pe pământ.” (CCm 165, *Preaiubitul meu e Unul* – unde semantismul determinantului *sfânt* reflectă întruchiparea perfecţiunii şi a supremei purităţi, ca atribute principale ale Creatorului), unicitatea Lui, intraductibilă prin cuvinte, aproape indescriptibilă chiar şi în creaţia artistică: „În cele mai frumoase din imnurile mele / aş vrea să-nalţ cu lacrimi de viers înfiorat / un grai mai plin de **farmec** ca tot ce-i har în ele / – şi-acesta-i al Tău Nume, Iisuse Adorat!” (CNem 169, *În cele mai frumoase*; înţelesul ‘fel de a vorbi; cuvânt, vorbă’ este specific ocurenţelor termenului *grai* în poezia dorziană), precum şi rolul esenţial pe care îl au formele de manifestare ale celor credincioşi în legătura lor cu Cerul (cercetarea Sfintei Scripturi, cântecul de slavă şi de mulţumire, starea de vorbă, în intimitate, cu El): „**Farmecul** cântării, / miezul din Cuvânt, / harul rugăciunii / nu-s de pe pământ.” (CNem 116, *Slavă Ţie, Doamne*).

În situaţii mai rare, *farmec* actualizează sensul (mai apropiat de sfera concretului) ‘desfătare, atracţie puternică, plăcere, încântare (pe care o simte cineva în faţa unui lucru fermecător)’, în secvenţe ce subliniază infinita bucurie de a fiinţa a eului liric, întru continuă renaştere spre un nou început: „Inima-n adâncu-i simte tainic **farmecul** vieţii, / bucuria

[6] Pentru sensurile termenului *farmec*, vezi DA, MDA, DEX, CADE, DLRLC, DLRM, Şăineanu, DU, MDE, NDU, s.v., iar pentru evoluţia lui semantică, vezi şi Lazăr Şăineanu, *Încercare asupra semasiologiei limbei române. Studii istorice despre tranziţiunea sensurilor*. Cu o alocuţiune-prefaţă de B. P. Hasdeu. Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi indice de Livia Vasiluţă, Timişoara, Editura de Vest, 1999, p. 318.

[7] Sinonimia contextuală dintre termenii *har* şi *vrajă* este evidenţiată şi de următoarea secvenţă selectată din volumul (semnat de autor cu pseudonimul Cristian Dor) *În aşteptarea Mirelui. Cântări de dragoste*, Beiuş, Tipografia „Doina”, 1943, p. 62, unde, în poezia *Dorită Patrie-a Iubirii*, în loc de substantivul *harul* (cum apare, ulterior, în CCm 44), este întrebuinţat termenul *vraja*: „De-am străbătut atâtea vremuri / Şi drumuri fără de popas, / De **vraja** Păcii şi luminii / Şi Fericirii tale-atras”.

BDD-A21771 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 11:04:02 UTC)

renăscută din frumseţea tinereţii.” (CDin 42, *Primăvară*), armonia inconfundabilă a anilor copilăriei, după care însă poetul a tânjit mereu (date fiind condiţiile în care şi-a petrecut existenţa, oglindite artistic într-un poem cu caracter autobiografic): „... Aşa mi-a fost viaţa, aşa mi-am petrecut / o vreme-al cărei **farmec** eu nu l-am cunoscut” (CUit 67, *Stând singur câteodată...*), inegalabila încântare pe care o produce prezenţa constantă a lui Dumnezeu în sufletele oamenilor şi în mijlocul unei comunităţi, conştientizată ca importanţă printr-o permanentă căinţă: „Ah, Te caut pe drumuri noaptea printre sate / pe-unde-au dus odată **farmec** paşii Tăi, / dar nu-i nimeni-nimeni, numai în cetate / latră tot aceiaşi câini flămânzi şi răi.” (CCm 149, *Bolnav de iubire*).

*

Din aceeaşi familie lexicală, verbul *a fermeca* (< lat. **pharmacare*[8] sau derivat din *farmec*[9]) ilustrează, în poezia lui Traian Dorz, accepţiile (în direcţie semantic pozitivă) ‘a atrage, a captiva, a cuceri, a desfăta, a fascina, a încânta, a stăpâni, a vrăji’, trimiţând, mai întâi, la impactul major al mişcării de renaştere sufletească „Oastea Domnului”, prin intermediul căreia preotul Iosif Trifa, iniţiatorul acesteia, s-a adresat neamului românesc în perioada interbelică, aflată într-o profundă criză morală, chemând (în lumina Evangheliei) la emancipare spirituală autentică în sânul Bisericii, la unire deplină cu Divinitatea[10]: „Cânta o pasăre măiastră, / de Golgota duios cânta, / de taina cerului sihastră, / de pacea şi iertarea noastră / atât de limpede cânta, / că doina dulce şi măiastră / din glasul ei mă **fermeca**. // Din calea mea, pierdută-n lume, / o clipă m-am oprit s-ascult; / şi nu mai ştiu ce-a fost anume, / părea că-s numai eu pe lume, / aşa mă **fermeca** de mult, / uitasem unde sunt şi cum e / şi nu mă săturam s-ascult.” (CDin 96, *Cânta o pasăre măiastră*). Tot metaforic, în contextul unei personificări, folosirea acestui verb reflectă înrâurirea deosebită pe care a avut-o dintotdeauna mesajul de esenţă scripturistică, despre iertare şi eliberare, asupra unei fiinţe umane dornice să-L cunoască pe Dumnezeu, să se facă părtaşă revelaţiei divine prin misterul inimitabil al înnoirii minţii şi să împlinească poruncile Lui, întru atingerea desăvârşirii şi a răsplătirii promise în dimensiunea eternităţii: „Cu zări noi mi-**ai fermecat** / cerurile mele / şi de-atunci tot cat şi cat / şi-s tot mai cu ele.” (CUrm 109, *M-ai chemat cândva, Iisus*); şi aceasta, în pofida oricăror oprelişti, riscuri şi sacrificii, inerente pe drumul credinţei şi al creaţiei, asumate în mod lucid şi autentic de orice creştin: „Dar te-am umblat, căci printre spinii / şi printre şerpii tăi trecea / cărarea unică spre Taina / ce **fermeca** fiinţa mea / şi spre Comoara fără moarte, / şi spre Ierusalimul sfânt, / de dragul cărora-s în stare / să trec prin orişice mormânt.” (CBir 73, *Pământ de cântec*).

Pe de altă parte, într-o singură poezie se poate identifica înţelesul (conotat negativ) ‘a ademeni (prin însuşiri, aspect, făgăduinţe, manifestări etc.), a înşela (cu promisiuni), a seduce’, actualizat într-o structură binară cu coordonare copulativă, în care prima unitate propoziţională conţine un sinonim al lui *a fermeca*, şi anume *a vrăji* (la diateza pasivă). De remarcat că strofa anterioară include un alt verb, *a amăgi*, şi un derivat adjectival din aceeaşi sferă semantică, având rolul de a potenţa, fără putinţă de tăgadă, valenţele menţionate, de data aceasta cu ecouri în *Ecclesiastul* biblic, deci, cu referire la „glasul” înşelător al deşertăciunilor pământeşti, al valorilor pervertite ale lumii, a căror atracţie generează, în viziunea scripturistică, efecte distructive asupra sufletului omenesc: „Atâtea stele mincinoase / în viaţa mea au răsărit / şi către zări necunoscute / să le urmez m-au amăgit. // Am fost vrăjit de-a lor chemare / şi glasul lor m-**a fermecat**, / pe căi pierdute şi străine / prea-ncrezător eu le-am

[8] Vezi CADE, DLRM, Şăineanu, DU, NDU, CDDE 552, PEW 584, s.v.

[9] Vezi MDA, DEX, MDE, s.v.; CDER 3283, s.v. *farmec*. DA, s.v., şi Scriban, s.v., indică drept posibile etimologii ambele variante menţionate.

[10] Vezi, în acest sens, studiul nostru ***Măiastră*** *– un termen cu valenţe expresive în lirica lui Traian Dorz*, în *Qvaestiones Romanicae. Lucrările Colocviului Internaţional* ***Comunicare şi cultură în Romania europeană*** *(ediţia I / 15-16 iunie 2012)*, Szeged, Editura Jate Press, 2012, p. 312-330.

BDD-A21771 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 11:04:02 UTC)

urmat." (CDin 112, *Atâtea stele...*); alternanţa sinonimelor, menită să evite monotonia, „poate să exprime astfel, mai nuanţat decât repetiţia, ideea de acumulare"[11] în alcătuirea textului poetic.

*

Adjectivul de provenienţă participială *fermecat* are, cum e şi firesc, sensul pasiv 'plin de încântare, de plăcere; cuprins de admiraţie mare sau excesivă (pentru ceva sau cineva); captivat, desfătat, fascinat, încântat, subjugat, vrăjit', ca reminiscenţă a naturii sale verbale: „**Fermecat** de dorul Dulcelui Tău Chip, / pe-a' chemării drumuri sufletu-mi risip'" (CCm 45, *O, Iisuse Dulce*), dar şi sensul activ 'care place, farmecă, încântă; care provoacă încântare; de o frumuseţe supranaturală, minunat, fermecător'): „Tot mai strălucit şi dulce / în viaţa mea răsai, / tot mai limpede-mi răsună / **fermecatu**-Ţi, dulce grai." (CDin 17, *Şi cu cât privesc*); „Noi nu te vom uita, Părinte, / căci glasul tău cel **fermecat** / pe mii de suflete pierdute / ne-a scos din moarte şi păcat." (CL 32, *Noi nu te vom uita*); „Pe unii-i duce la Hristos *iubirea* [subl. aut.] cea curată, / iar pe-alţii, *cântecul* [subl. aut.] duios, chemarea **fermecată**" (CR 67, *Chemări*). În aceste situaţii, sunt interesante de urmărit, în special, colocaţiile, altfel spus, termenii la care se referă adjectivul amintit: în definitiv, ceea ce-i „farmecă" pe eul auctorial şi, extrapolând, pe credincioşii răscumpăraţi, în concepţia creştină, prin jertfa supremă a lui Hristos de pe Golgota, sunt aspiraţia puternică spre (în)dumnezeire, aşteptarea ardentă a întâlnirii cu El, „graiul" Său (id est chemarea mântuitoare), „glasul" profetic al slujitorilor Lui de la altare, îndemnând la redeşteptare spirituală, la dezrobire duhovnicească, apelul insistent la înnoirea mentalităţii, izbăvitoare mai ales în impasurile existenţei[12].

Într-una dintre cele mai cunoscute arte poetice ale lui Traian Dorz, adjectivul în discuţie este întrebuinţat cu ambele valori (evident, în condiţii semantice distincte şi cu regenţi diferiţi), în fragmente al căror mesaj prezintă similitudini multiple cu ceea ce am menţionat deja: „Simţit-am pe suflet sărutul Tău blând, / preasfânt, **fermecat**, îngeresc, / de-atuncea, Iisuse, Te caut plângând, / de-atunci Te iubesc, Te iubesc." (CCm 69, *Al Cerului Cântec*) – sens activ vs „Cuvântul Tău dulce şi cald l-am primit, / Iisuse, odată, demult, / de-atunci, însetat, **fermecat**, fericit, / eu doresc şi doresc să-L ascult." (CCm 69, *Al Cerului Cântec*) – sens pasiv. Acest adjectiv-atribut (situat în urma substantivului regent sau, cu caracter circumstanţial, la începutul unei propoziţii) se află, în secvenţele citate, în raport de coordonare cu altele având valenţe subsumate sacralităţii sau relaţiei intime dintre om şi Dumnezeu (privită la intensitate maximă), aspiraţia plenară a fiinţei spre eternitate, nostalgia extazului mistic, a împlinirii spirituale în prezenţa Divinităţii – fapt concludent în procesul dezvoltării ideii poetice[13]: „Prin juxtapunere sunt aduse în acelaşi plan elemente [...] paralele, situate în simultaneitate şi asociate semantic sau semantic-metaforic"[14]. Succesiunea determinărilor atributive, pe fondul unei evidente unităţi de sens, creează acumulări sugestive complexe (cu trei sau patru componente), care se accentuează cu fiecare nou element[15],

[11] G. I. Tohăneanu, *Expresia artistică eminesciană*, Timişoara, Editura Facla, 1975, p. 45; cf. şi idem, *ibidem*, p. 44, unde se precizează că, „în planul conţinutului, sinonimia nu este decât o repetiţie «mascată», întrucât *aceeaşi* [subl. aut.] (sau aproape aceeaşi) idee se reia cu ajutorul unor termeni diferiţi" – idee relevantă pentru textul poetic citat mai sus.

[12] Pentru această idee, vezi şi *supra* – discuţia legată de substantivul *farmec* şi de verbul *a fermeca*.

[13] Cf. Dumitru Irimia, *Limbajul poetic eminescian*, Iaşi, Editura Junimea, 1979, p. 177 ş.u.

[14] Idem, *ibidem*, p. 178; vezi şi idem, *ibidem*, p. 179: „Juxtapunerea lasă deschise perspectivele gradării unor stări, acţiuni, fenomene, prin sensul lexical al termenilor, care se succed [sic!] în mod liber", fiecare dintre aceştia impunându-i-se celui anterior.

[15] Vezi Eugen Câmpeanu, *Substantivul. Studiu stilistic*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1975, p. 30: „De multe ori, cu deosebire în stilul beletristic, câmpul semantic se realizează din elemente ce nu se întâlnesc pe linia sinonimiei în afara asociaţiei figurative. Includerea lor în acelaşi context exploatează, pe plan expresiv, calitatea implicată în sensul tuturor şi care le apropie într-o asemenea sinonimie metaforică ocazională, de circumstanţă".

BDD-A21771 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 11:04:02 UTC)

menite să confere versurilor o anumită ritmicitate interioară (lipsită însă de monotonie!) şi să accentueze relieful dinamic al expresiei, adâncind lirismul.

În relaţie cu ocurenţele adjectivului *fermecat*, construcţia textuală mizează şi pe structuri binare (aproape pleonastice), alcătuite pe baza unor (relative) simetrii care, progresiv, întregesc semnificaţia (e vorba fie de un alt adjectiv provenit din participiu, fie de un derivat adjectival cu sufixul *-(ă)tor*, alături de un verb – toate din aceeaşi sferă), subliniind impactul uriaş al întâlnirii eului liric cu frumuseţea şi măreţia lui Dumnezeu, în plenitudinea lor, cu numele Său, inimitabil în toate dimensiunile acestuia: „O, eşti Frumos cum de frumoasă / e numai Frumuseţea Ta, / mi-e sufletul pe veci, Iisuse, / robit şi **fermecat** de Ea!" (CCm 143, *În faţa Ta plec ochii umezi*); „Ce dulce-mi sună Scumpu-Ţi Nume / când Ţi-L şoptesc sau Ţi-L ascult, / cu cât L-aud mai mult, Iisuse, / aş vrea mai mult şi tot mai mult. // [...] // Fiorul Lui mi-ncântă-auzul / alintător şi **fermecat**, / ca dintr-o muzică cerească, / acordul cel mai minunat." (CCm 82, *Ce dulce-mi sună*). Ca atare, întrebuinţarea unor asemenea structuri (adesea cu caracter exclamativ), formate din doi sau trei termeni, se impune – dincolo de cadrul restrâns al repetiţiei – ca o trăsătură definitorie în organizarea textului, conferind expresiei un plus de armonie, de echilibru sintactic şi semantic, cu consecinţe decisive asupra mesajului versurilor[16].

*

După cum se observă din cele de mai sus, utilizările termenilor din această familie lexicală relevă faptul că ei dezvoltă, statistic vorbind, accepţii specific repetitive, unitare (dar deloc banale), constituindu-se în adevărate nuclee la nivel textual, cristalizate în simetrii sinonimice, cu rol de intensificare semantică şi de organizare a expresiei. De altfel, impresia generală care se cristalizează este aceea că autorul a urmărit aşezarea frecventă a cuvintelor în lanţuri de cvasisinonime, în hiperonimii sau hiponimii, pentru a da un anume relief nuanţelor acestora; ca atare, maniera de manifestare a repetitivităţii devine centrul de interes al multora dintre creaţiile lirice dorziene şi fiecare dintre aceşti termeni ar merita să constituie câte un articol lexicografic în dicţionarul limbajului poetic al lui Traian Dorz, aşa cum alte studii ar trebui consacrate şi cercetării unor familii de lexeme cu sensuri similare şi cu numeroase ocurenţe (cf., de pildă, *vrajă*, *a vrăji*, *vrăjit*; *a încânta*, *încântare*, *încântat*, *încântător*; *a răpi*, *răpire*, *răpit* etc., ale căror valenţe se ordonează, în principal, tot pe două paliere). Fără a încerca să facem ierarhizări valorice şi menţinându-ne în limitele unei analize constatatoare, reţinem că aceste versuri trebuie plasate într-o experienţă personală de tip special, drept care valorile elementelor discutate configurează o artă poetică aparte a unui univers de factură mistico-religioasă, care primeşte relief şi se configurează nu prin inovaţie, ci prin omogenitate şi repetitivitate.

Construcţia textuală (semantică şi sintactică) lasă să transpară nu numai un anumit tip de manierism, ci, implicit, şi un mod de a gândi actul poetic, care este unul centrat exlcusiv pe raportul dintre om şi Creator. Pentru autor, poezia nu reprezintă deloc o sărbătoare a figurilor de stil, a mijloacelor artistice generatoare de spectaculozitate, drept care nici nu caută insistent şocantul, inovaţia lingvistică, fiindcă important este nu absolutul expresiei, ci absolutul Creatorului (pentru Care nutreşte un sentiment vădit de ataşament profund), coroborat cu atitudinea de umilinţă, de simplitate (inclusiv prin limbaj) şi de sobrietate conştientă, asumată total în faţa sacralităţii: „Actul creaţiei este un act divin. În acest act trebuie să fii la cea mai înaltă stare a tuturor posibilităţilor tale şi trupeşti, şi sufleteşti. Dar nu omul compune, ci Duhul compune. Cât de frumoase a făcut Dumnezeu toate lucrurile pentru noi! El a fost Inspiratul şi Inspiraţia."[17].

[16] Cf. Dumitru Irimia, *op. cit.*, p. 218 ş.u.
[17] Traian Dorz, *Cuvinte la Sărbătorile Literare*, p. 202.

BDD-A21771 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 11:04:02 UTC)

Emblematică pentru poezia dorziană este, cu certitudine, conceperea textului prin acumulări şi dezvoltări în simetrii sintactice, sub forma unor aglomerări semantice în ascendenţă, de limpede transparenţă, cu efecte de poeticitate moderată, ca mijloace esenţiale de intensificare a mesajului şi de decodare dirijată (cvasianalitică) a acestuia. Încercând să păstreze „clasicitatea" operei, eul auctorial nu trăieşte, totuşi, singur, ci mereu în dialog, adresându-se imperativ sau comunicând despre sine cu ajutorul unui lexic concentrat, fixat constant pe realizarea repetiţiilor şi a paralelismelor (cu rol în constituirea şi în desfăşurarea semnificaţiei), astfel încât versul însuşi să conducă spre tema generală şi, în definitiv, să jaloneze crezul artistic al autorului.

Dacă poezia religioasă poate fi considerată „o interpretare particulară a sacrului"[18], atunci Traian Dorz este unul dintre poeţii români contemporani care au înţeles că „mecanismele inimii credincioase se pun în mişcare în funcţie de alte criterii decât cele estetice, că inspiraţia divină poate fi descoperită mai cu seamă acolo unde exigenţele artei încetează să mai cenzureze actul exprimării."[19]. Autorul rămâne, fără îndoială, „un exemplu de felul în care un poet născut cu o înzestrare neobişnuită a renunţat să-şi perfecţioneze talentul în direcţia slujirii propriei personalităţi artistice, pentru a lua calea slujirii celuilat *eu* [subl. aut.], care se alcătuieşte în clipa când fiinţa acceptă să-şi asume rolul de parte în întregul care este biserica lui Hristos."[20].

Surse

Dor, Cristian, *În aşteptarea Mirelui. Cântări de dragoste*, Beiuş, Tipografia „Doina", 1943.

CBir = Dorz, Traian, *Cântarea Biruinţei*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2007.

CCm = Dorz, Traian, *Cântarea Cântărilor mele*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2007.

CL = Dorz, Traian, *Cântări Luptătoare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2005.

CNem = Dorz, Traian, *Cântări Nemuritoare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2007.

CUit = Dorz, Traian, *Cântări Uitate*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2008.

CDin = Dorz, Traian, *Cântările Dintâi*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2004.

CUrm = Dorz, Traian, *Cântările din Urmă*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2007.

CR = Dorz, Traian, *Cântările Roadelor*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2006.

Bibliografie

Băcilă, Florina-Maria, ***Măiastră*** *– un termen cu valenţe expresive în lirica lui Traian Dorz*, în *Qvaestiones Romanicae. Lucrările Colocviului Internaţional* ***Comunicare şi cultură în Romania europeană*** *(ediţia I / 15-16 iunie 2012)*, Szeged, Editura Jate Press, 2012, p. 312-330.

Bădescu, Laura, *Retorica poeziei religioase a lui Nichifor Crainic*, Bucureşti, Editura Minerva, 2000.

CADE = Candrea, I.-A., Adamescu, Gh., *Dicţionarul enciclopedic ilustrat*. Partea I: *Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi*, de I.-A. Candrea. Partea a II-a: *Dicţionarul istoric şi geografic universal*, de Gh. Adamescu, Bucureşti, Editura Cartea Românească, [1926-1931].

CDDE = Candrea, I.-A., Densusianu, Ovid, *Dicţionarul etimologic al limbii române. Elementele latine (****A*** *–* ***Putea****)*, Bucureşti, Socec, 1914.

[18] Laura Bădescu, *Retorica poeziei religioase a lui Nichifor Crainic*, Bucureşti, Editura Minerva, 2000, p. 43.
[19] Mircea Ciobanu, *Câteva precizări în loc de prefaţă*, în * * *, *Poeziile creştinilor români*. Antologie şi Cuvânt-înainte de Mircea Ciobanu, Bucureşti, Editura „Casa Şcoalelor", 1994, p. III.
[20] Idem, *ibidem*, p. II.

BDD-A21771 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 11:04:02 UTC)

Câmpeanu, Eugen, *Substantivul. Studiu stilistic*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1975.

CDER = Ciorănescu, Alexandru, *Dicţionarul etimologic al limbii române*. Ediţie îngrijită şi traducere din limba spaniolă de Tudora Şandru Mehedinţi şi Magdalena Popescu-Marin, Bucureşti, Editura Saeculum I.O., 2001.

Cistelecan, Ioana, *Poezia carcerală*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2000.

DEX = * * *, *Dicţionarul explicativ al limbii române*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1996.

DA = * * *, *Dicţionarul limbii române*, tomul II, partea I (*F – I*), Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1934.

DLRLC = * * *, *Dicţionarul limbii române literare contemporane*, volumul al II-lea (*D – L*), Bucureşti, Editura Academiei, 1956.

DLRM = * * *, *Dicţionarul limbii române moderne*, Bucureşti, Editura Academiei, 1958.

Dorz, Traian, *Cuvinte la Sărbătorile Literare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2012.

Dorz, Traian, *Hristos – mărturia mea*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2005.

Dorz, Traian, *Istoria unei jertfe*, vol. IV. *Pârga*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2002.

Ilie, Emanuela, ***„Dă-ne, Doamne, mântuirea / pentru jertfa ce-am adus...". Poezia-rugăciune*** *în spaţiul închisorilor comuniste*, în Alexandru Gafton, Sorin Guia, Ioan Milică (editori), *Text şi discurs religios*, nr. 2 / 2010. *Lucrările Conferinţei Naţionale* ***Text şi discurs religios****, ediţia a II-a, Iaşi, 13-14 noiembrie 2009*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2010, p. 415-422.

Irimia, Dumitru, *Limbajul poetic eminescian*, Iaşi, Editura Junimea, 1979.

MDE = * * *, *Mic dicţionar enciclopedic*, ediţia a III-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986.

MDA = * * *, *Micul dicţionar academic*, volumul II, literele *D – H*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2002.

NDU = Oprea, Ioan, Pamfil, Carmen-Gabriela, Radu, Rodica, Zăstroiu, Victoria, *Noul dicţionar universal al limbii române*, ediţia a II-a, Bucureşti – Chişinău, Editura Litera Internaţional, 2007.

* * *, *Poeziile creştinilor români*. Antologie şi Cuvânt-înainte de Mircea Ciobanu, Bucureşti, Editura „Casa Şcoalelor", 1994.

PEW = Puşcariu, Sextil, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*, zweite, unveränderte Auflage, Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag, 1975.

Scriban = Scriban, August, *Dicţionaru* [sic!] *limbii româneşti*, Iaşi, Presa Bună, 1939.

Şăineanu, DU = Şăineanu, Lazăr, *Dicţionar universal al limbei române*, ediţia a V-a, revăzută şi adăugită, Craiova, Editura Scrisul Românesc, [1925].

Şăineanu, Lazăr, *Încercare asupra semasiologiei limbei române. Studii istorice despre tranziţiunea sensurilor*. Cu o alocuţiune-prefaţă de B. P. Hasdeu. Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi indice de Livia Vasiluţă, Timişoara, Editura de Vest, 1999.

Tohăneanu, G. I., *Expresia artistică eminesciană*, Timişoara, Editura Facla, 1975.

BDD-A21771 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 11:04:02 UTC)